

Tożsamość narodowa i postrzeganie praw mniejszości narodowych i etnicznych

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2015 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Od dziesięciu lat funkcjonuje w Polsce znowelizowana w tym roku ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych¹, która przyznaje im pewne prawa, w tym m.in. do używania i pisowni imion oraz nazwisk zgodnie z zasadami języka mniejszości, swobodnego posługiwania się tym językiem w życiu prywatnym i publicznym oraz nauki w tym języku. Zgodnie z ustawą, mieszkańcy gmin, w których mniejszość stanowi co najmniej 20% ludności, mogą się ubiegać o wprowadzenie swojego języka jako pomocniczego w kontaktach z urzędem gminy i używać dodatkowych nazw miejscowości i ulic. Dziesięć lat temu, gdy ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych weszła w życie, pytaliśmy Polaków o stosunek do mniejszości narodowych i etnicznych, ich praw, współistnienia w jednym społeczeństwie przedstawicieli różnych kultur. W tym roku powróciliśmy do tej problematyki. Jakie zmiany zaszły w tym czasie w postrzeganiu mniejszości narodowych i ich praw? Z innych naszych badań² wynika, że stosunek do wielu nacji się poprawił. Czy zatem Polacy stali się bardziej otwarci na kwestie wielokulturowości? Czy znają mniejszości narodowe i etniczne zamieszkujące Polskę? Co przesądza o naszej tożsamości narodowej? Jakie są jej wyznaczniki?

MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ICH PRAWA

Zgodnie z obowiązującą ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, mniejszością narodową jest grupa obywateli polskich, mniej liczna od pozostałej części ludności Polski, w sposób istotny odróżniająca się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją, dążąca do zachowania swojego języka, kultury i tradycji, mająca świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej, której przodkowie zamieszkiwali terytorium Polski przez co najmniej sto lat. Mniejszość etniczna tym odróżnia

---

¹ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. z 2005 roku, nr 17, poz.141.

² Zob. komunikat CBOS „Stosunek do innych narodów”, styczeń 2015 (oprac. M. Omyła-Rudzka).

się od mniejszości narodowej, że nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie. W ustawie wyszczególnionych zostało dziewięć mniejszości narodowych: białoruska, czeska, litewska, niemiecka, ormiańska, rosyjska, słowacka, ukraińska, żydowska oraz cztery mniejszości etniczne: karańska, łemkowska, romska, tatarska. Dodatkowo język kaszubski otrzymał status języka regionalnego.

W naszym sondażu³ poprosiliśmy badanych o wymienienie wszystkich znanych im mniejszości narodowych i etnicznych. Jak się okazuje, ankietowani wymienili znacznie więcej grup mniejszościowych, niż wyszczególniono w ustawie.

Respondenci najczęściej w tym kontekście wymieniali Romów (40%), a następnie Ukraińców (34%) i Niemców (31%). Co piąty ankietowany zapytany o mniejszości narodowe lub etniczne wymieniał Żydów (21%), a co ósmy – Białorusinów (12%) i Rosjan (12%). Mniej niż co dziesiąty wyszczególnił Litwinów, Ślązaków, Tatarów (po 8%), Kaszubów oraz Łemków (po 6%). Niewielki odsetek badanych do mniejszości narodowych zamieszkujących w Polsce zalicza Rumunów (4%), Turków (3%) oraz Wietnamczyków (3%). Sporadycznie ankietowani podawali w tym kontekście mniejszości wyznaniowe, wymieniając najczęściej muzułmanów (3%), a rzadziej inne wyznania (w sumie 1%). Pozostałe mniejszości wymieniane były przez mniej niż 3% ankietowanych. Co czwarty respondent (25%) nie potrafił wymienić żadnej mniejszości narodowej lub etnicznej.

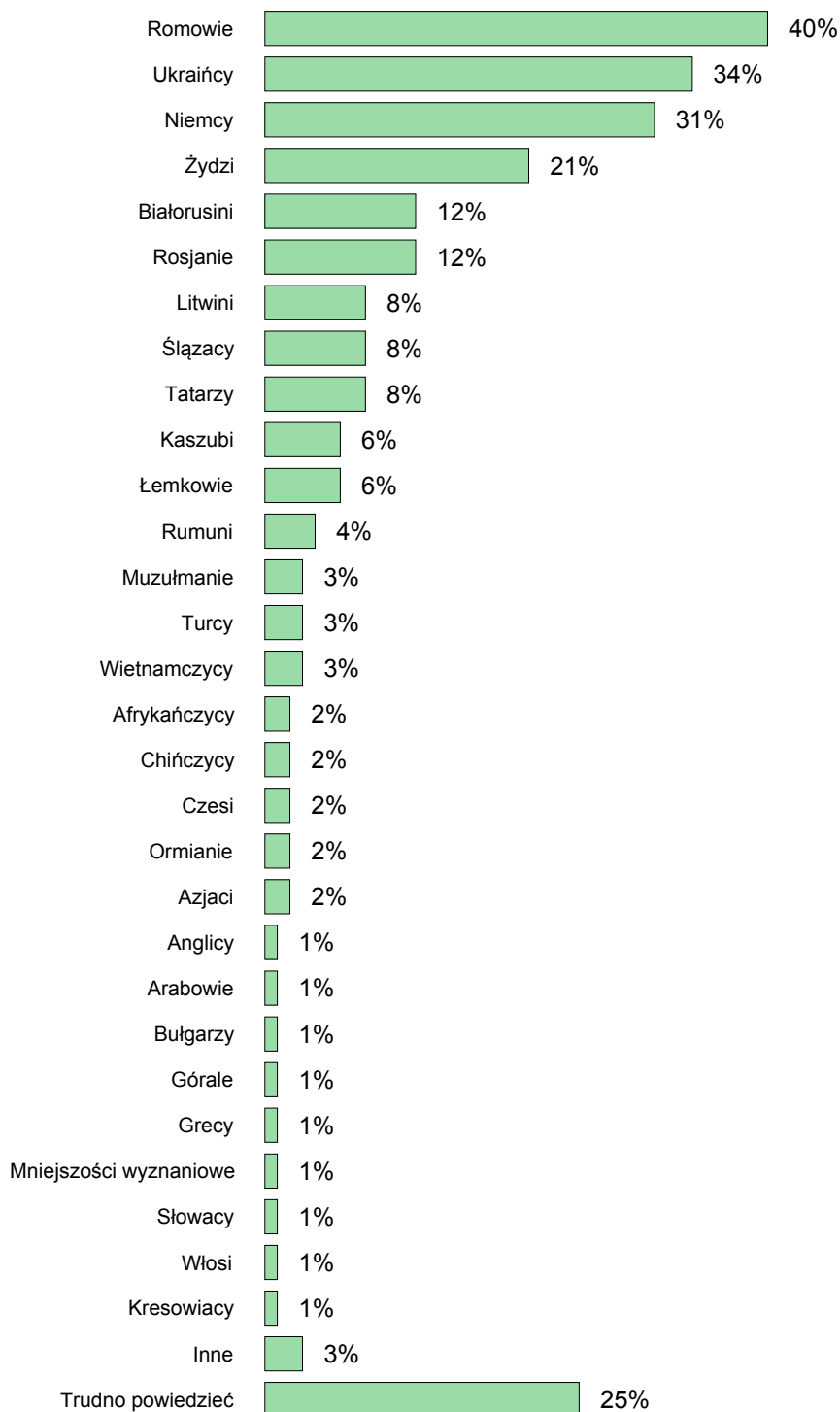
Porównując wyniki naszego sondażu z wynikami ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego⁴ można zauważyć, że nie ma wyraźnej zależności między rzeczywistą liczebnością mniejszości narodowych w Polsce a ich znajomością. Bardzo silnie zakorzeniona w świadomości badanych jest obecność Romów w Polsce, choć – jak wskazują dane spisu powszechnego – są oni mniej liczni (około 17 tys. osób) niż mniejszość niemiecka, białoruska czy ukraińska. Z kolei, jak wynika ze spisu, najliczniejsza jest mniejszość niemiecka (około 144 tys. osób), choć w naszym sondażu znalazła się na trzeciej pozycji pod względem częstości wskazań. Tuż za mniejszością niemiecką sytuuje się w naszym badaniu mniejszość żydowska, choć jest ona porównywalna liczebnie z mniejszością litewską, która wymieniana była znacznie rzadziej (z danych wynika, że obie mniejszości liczą po około 7 tys. osób).

---

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (301) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganymi komputerowo (CAPI) w dniach 11–17 czerwca 2015 roku na liczącej 1011 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

⁴ Dane z ostatniego spisu powszechnego, podawane za Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji, dostępne: <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/wyniki-narodowego-spis/6991,Charakterystyka-spoleczno-demograficzna-mniejszosci.html>.

RYS. 1. POROZMAWIAJMY O MNIJSZOŚCIACH NARODOWYCH I ETNICZNYCH W POLSCE, CZYLI O GRUPACH SPOŁECZNYCH OD CO NAJMNIJ STU LAT ZAMIESZKUJĄCYCH POLSKĘ, IDENTYFIKUJĄCYCH SIĘ Z INNYM NARODEM NIŻ POLSKI, KTÓRYCH CZŁONKOWIE MAJĄ OBYWATELSTWO POLSKIE. PROSZĘ WYMIENIĆ MIESZKAJĄCE W POLSCE MNIJSZOŚCI NARODOWE LUB ETNICZNE, WSZYSTKIE, KTÓRE PAN(I) PAMIĘTA.

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wymienić więcej niż jedną mniejszość narodową lub etniczną

W naszym sondażu blisko jedna trzecia badanych (32%) zadeklarowała, że zna osoby należące do mniejszości narodowych lub etnicznych, w tym 1% respondentów sam się do nich zalicza, co jest zgodne z wynikami ostatniego spisu powszechnego⁵.

Tabela 1

Czy zna Pan(i) osoby należące do mniejszości narodowych lub etnicznych albo sam(a) jest taką osobą?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2005	2015
	w procentach	
Tak, znam takie osoby i sam(a) do nich należę	2	1
Tak, znam takie osoby	27	31
Nie, nie znam takich osób	70	68
Trudno powiedzieć	1	0

Znajomość osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych bądź własną do nich przynależność częściej niż inni deklarują badani lepiej wykształceni, mieszkający w miastach powyżej 20 tys. ludności, a biorąc pod uwagę zróżnicowania regionalne – mieszkańcy makroregionu północnego.

Tabela 2

Makroregiony	Badani nieznający osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych (N=679)	Badani znający kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N=323)
	w procentach	
Centralny	66	34
Południowy	71	29
Wschodni	69	31
Północno-zachodni	71	29
Południowo-zachodni	65	35
Północny	63	37

Zapytaliśmy również ankietowanych o prawa, jakie – ich zdaniem – powinny przysługiwać mniejszościom narodowym lub etnicznym. Zdecydowana większość badanych (79%) uważa, że członkowie mniejszości narodowych lub etnicznych powinni mieć możliwość nauki swojego języka w polskich szkołach na dodatkowych lekcjach. Blisko dwie trzecie (63%) jest zdania, że powinni oni mieć możliwość uczenia się w swoim języku. Ponad dwie piąte respondentów (43%) sądzi, że powinni otrzymywać pomoc finansową od państwa na podtrzymywanie własnej kultury i tradycji, praktycznie tyle samo

⁵ Według spisu powszechnego z 2011 roku mniejszości narodowe i etniczne stanowią około 0,75% mieszkańców Polski. Źródło: Czwarty raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2013.

ankietowanych (41%) uważa, że powinni mieć możliwość porozumiewania się w swoim języku w urzędach lokalnych w miejscowościach, w których mieszkają. Co trzeci badany (32%) jest zdania, że powinni oni mieć możliwość umieszczania tablic z nazwami miejscowości we własnym języku obok tablic z nazwami polskimi, tam gdzie mieszkają. Co piąty (19%) uważa, że przedstawiciele mniejszości narodowych powinni być zwolnieni z wymogu przekroczenia 5-procentowego progu wyborczego w wyborach do Sejmu.

Tabela 3

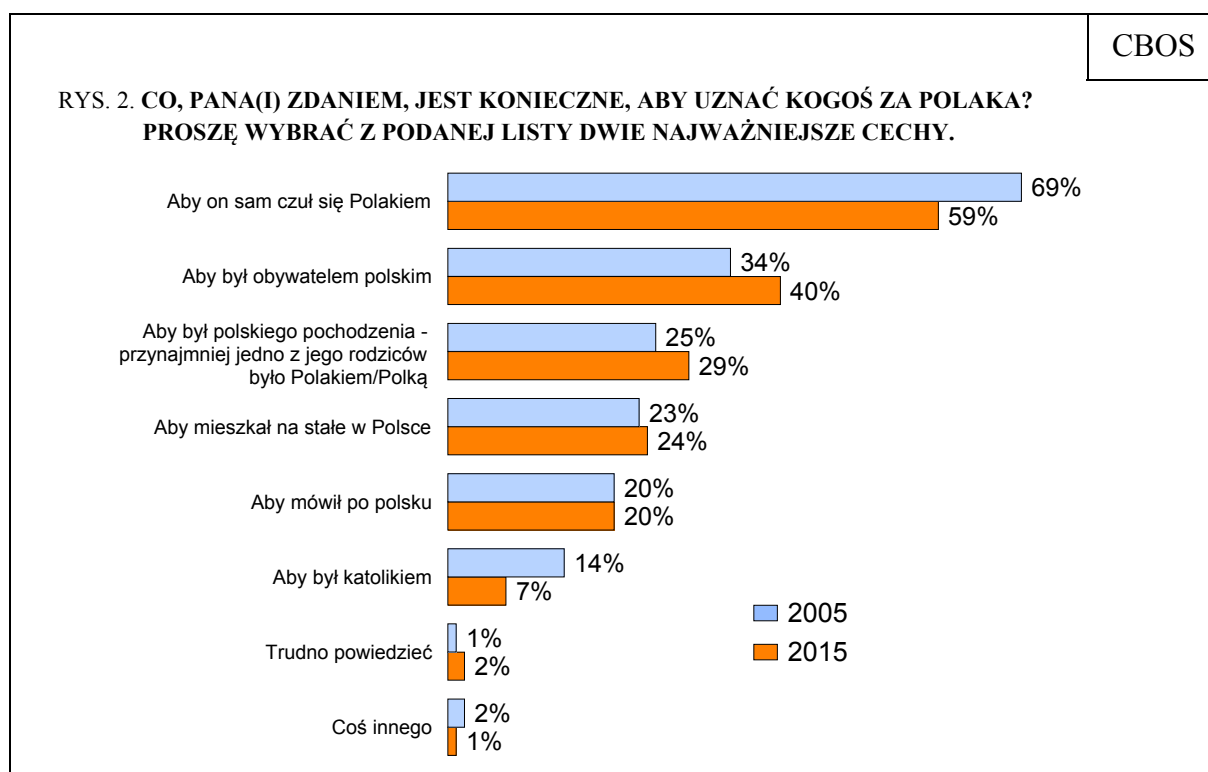
Jak Pan(i) myśli, czy przedstawiciele mniejszości narodowych lub etnicznych powinni:	2005			2015		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach					
– mieć możliwość nauki swojego języka w szkołach polskich na dodatkowych lekcjach	82	11	7	79	15	6
– mieć możliwość uczenia się w swoim języku	61	29	10	63	30	7
– otrzymywać pomoc finansową od państwa na podtrzymywanie własnej kultury, tradycji	41	43	16	43	47	10
– mieć możliwość porozumiewania się w swoim języku w urzędach lokalnych w miejscowościach, w których mieszkają	37	52	12	41	51	8
– mieć możliwość umieszczania tablic z nazwami miejscowości we własnym języku obok tablic z nazwami polskimi, tam gdzie mieszkają	26	63	11	32	60	8
– być zwolnieni z wymogu przekroczenia progu 5% głosów w skali kraju, aby wejść do Sejmu	18	57	25	19	61	20

W ciągu ostatnich dziesięciu lat opinie na temat praw, jakie powinny przysługiwać mniejszościom narodowym i etnicznym, zmieniły się w niewielkim stopniu. Warto jednak zaznaczyć, że obecnie częściej niż w 2005 roku Polacy uważają, iż mniejszości narodowe i etniczne powinny mieć prawo do umieszczania dwujęzycznych tablic z nazwami miejscowości (wzrost wskazań o 6 punktów procentowych). Nieco częściej też (wzrost o 4 punkty) sądzą, że członkowie mniejszości narodowych i etnicznych powinni mieć możliwość porozumiewania się w swoim języku w urzędach lokalnych w miejscowościach, w których mieszkają.

Z analiz zróżnicowań społeczno-demograficznych wynika, że osoby znające kogoś należącego do mniejszości lub same się do nich zaliczające częściej niż pozostałe zgadzają się na przyznanie mniejszościom narodowym prawa do: nauki swojego języka na dodatkowych lekcjach (83% wobec 77%), umieszczania tablic z nazwami miejscowości we własnym języku obok tablic z nazwami polskimi (37% wobec 31%), otrzymywania pomocy finansowej od państwa na podtrzymywanie własnej kultury, tradycji (48% wobec 41%).

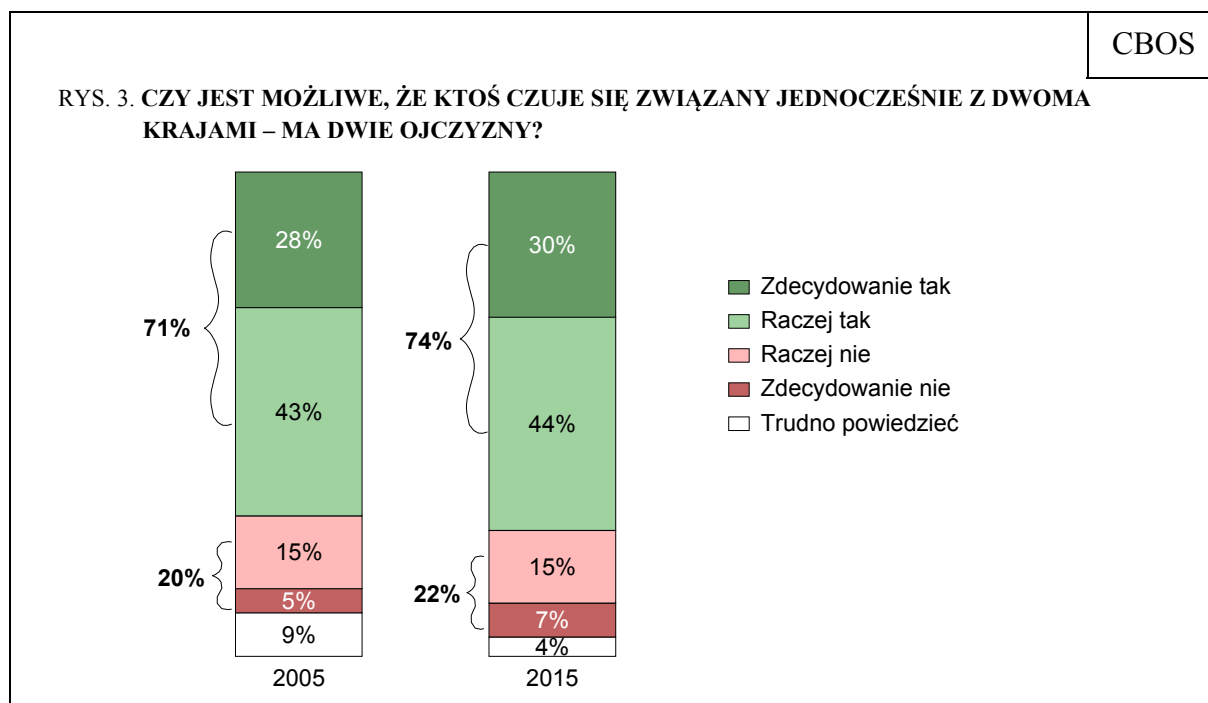
KRYTERIA TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ

Badanym przedstawiliśmy listę potencjalnych wyznaczników tożsamości narodowej i zapytaliśmy, które z nich są – ich zdaniem – konieczne, aby uznać kogoś za Polaka. Ankietowani na ogół nie mieli problemów z wybraniem cech, jedynie nieliczni (2%) nie potrafili podać żadnej. Najczęściej wskazywanym wyznacznikiem tożsamości narodowej była autoidentyfikacja, poczucie, że jest się Polakiem (59%). Kolejne istotne kryterium to – według respondentów – posiadanie polskiego obywatelstwa (40%). Dla więcej niż co czwartego badanego (29%) kluczowym wyznacznikiem jest polskie pochodzenie – warunek, aby przynajmniej jedno z rodziców było Polakiem, a niewiele mniej respondentów (24%) jest zdania, że rozstrzygające w tej kwestii jest stałe zamieszkiwanie w Polsce. Dla co piątego respondenta (20%) koniecznym warunkiem uznania kogoś za Polaka jest posługiwanie się językiem polskim. Co czternasty (7%) natomiast do najważniejszych cech polskości zalicza katolicyzm. Warto zaznaczyć, że odsetek badanych uważających katolicyzm za kluczowe kryterium uznania kogoś za Polaka zmalał w ciągu ostatnich dziesięciu lat o połowę (z 14% do 7%). W tym czasie zmniejszył się również odsetek badanych przypisujących duże znaczenie autoidentyfikacji (z 69% do 59%), wzrósł natomiast odsetek tych, którzy przypisują je polskiemu obywatelstwu (z 34% do 40%) oraz polskiemu pochodzeniu (z 25% do 29%).

Z analizy różnicowań społeczno-demograficznych wynika, że im lepiej wykształceni są ankietowani, tym większe znaczenie przypisują kryterium autoidentyfikacji. Z kolei na związek między polskością a katolicyzmem częściej wskazują osoby bardziej zaangażowane w praktyki religijne. Katolicyzm jako wyznacznik polskości jest wyraźnie częściej podawany przez badanych praktykujących religijnie przynajmniej raz w tygodniu niż przez pozostałych. Dla ankietowanych biorących udział w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu to kryterium jest niemal równie ważne jak polskie pochodzenie i nieco ważniejsze nawet niż polska mowa. Katolicyzm jako podstawowe kryterium polskości częściej wymieniają również badani o prawicowych poglądach politycznych, a także respondenci gorzej wykształceni.

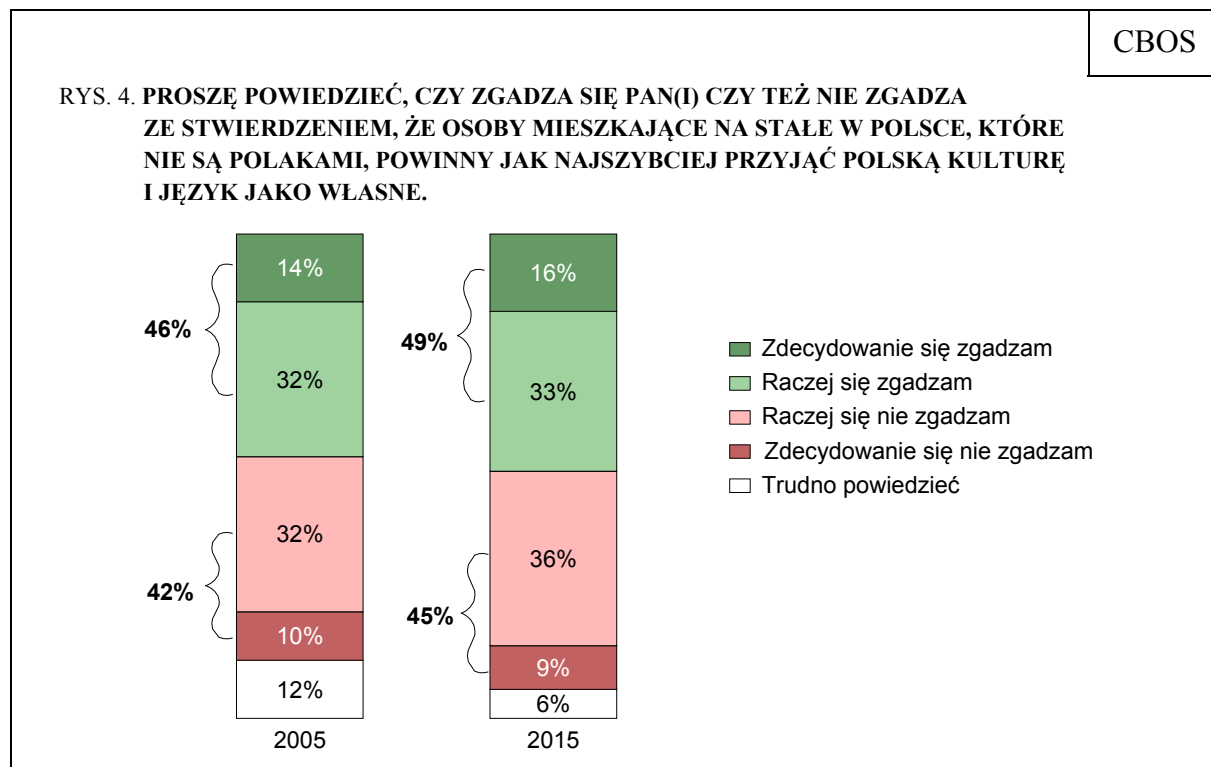
Interesowało nas także, czy w odczuciu Polaków można mieć dwie ojczyzny, być związanym jednocześnie z dwoma krajami. Warto dodać, że podczas ostatniego spisu powszechnego podwójną tożsamość narodowo-etniczną zadeklarowało mniej więcej 2% mieszkańców Polski. Zdaniem zdecydowanej większości ankietowanych (74%), podobnie jak przed dziesięcioma laty, można się czuć związanym z dwoma krajami – mieć dwie ojczyzny. Przekonanie takie częściej wyrażają respondenci lepiej wykształceni, o wyższych dochodach *per capita*, badani młodsi, mieszkający w większych miejscowościach, a także ci, którzy sami należą do mniejszości narodowych lub etnicznych albo znają takie osoby (zob. tabele aneksowe).

Tabela 4

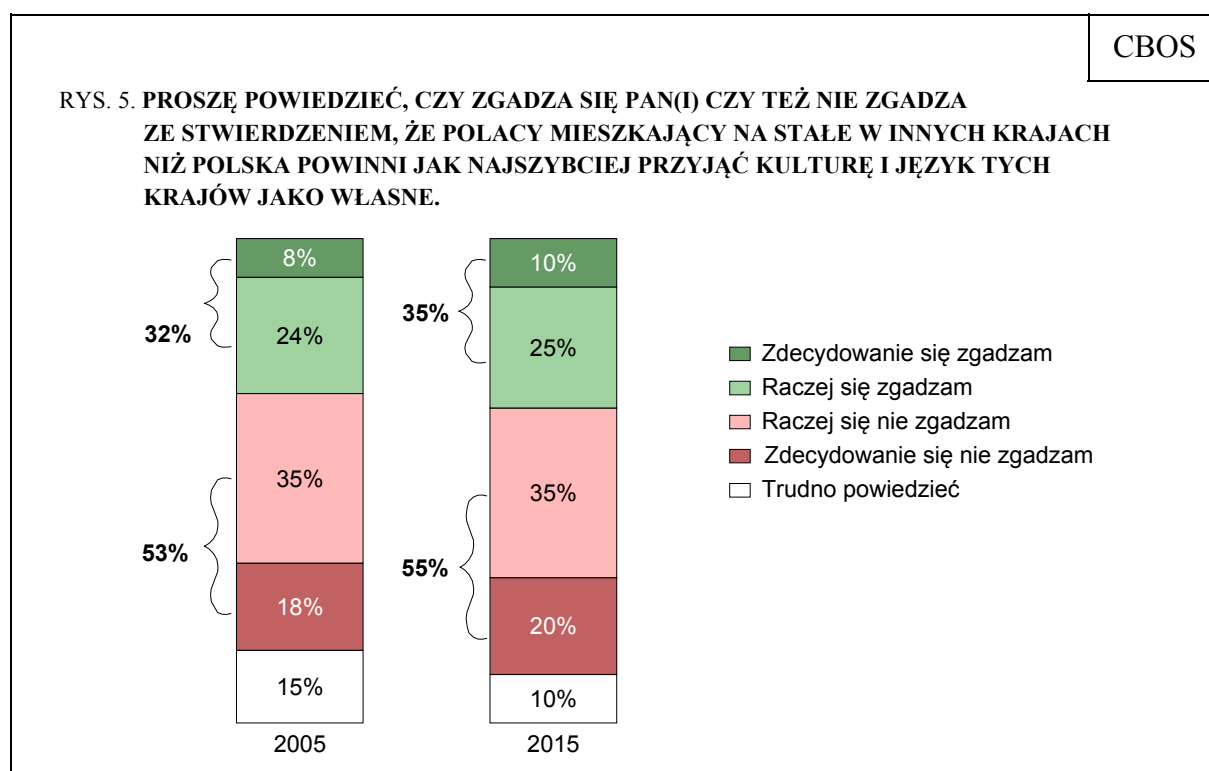
Czy jest możliwe, że ktoś czuje się związany jednocześnie z dwoma krajami - ma dwie ojczyzny?	Badani nieznający osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych (N=679)	Badani znający kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N=323)
	w procentach	
Tak	71	81
Nie	24	16
Trudno powiedzieć	5	3

SPÓŁECZEŃSTWO JEDNOLITE ETNICZNIE CZY WIELOKULTUROWE?

Interesowały nas także postawy wobec wielokulturowości, współistnienia w jednym społeczeństwie ludzi różnych kultur. Zapytaliśmy ankietowanych, czy osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć naszą kulturę i język jako własne. Opinie w tej kwestii są podzielone – blisko połowa badanych (49%) opowiada się za jak najszybszą asymilacją, ale niewiele mniej (45%) jest przeciwnego zdania.

Respondentom zadaliśmy także symetryczne pytanie odnoszące się do Polaków mieszkających poza granicami Polski. Przy tak postawionym pytaniu za koniecznością asymilacji kulturowej opowiedziało się wyraźnie mniej ankietowanych. Około jednej trzeciej badanych (35%) wyraża pogląd, że Polacy mieszkający na stałe w innych krajach powinni przyjąć kulturę i język tych krajów jako własne, natomiast ponad połowa (55%) jest przeciwnego zdania. Podobną asymetrię w podejściu do osób innej narodowości mieszkających na stałe w Polsce oraz Polaków mieszkających poza granicami naszego kraju odnotowaliśmy dziesięć lat temu, gdy pytaliśmy o te kwestie.

Za koniecznością asymilacji – niezależnie od wariantu pytania – częściej niż pozostali opowiadają się badani starsi, gorzej wykształceni, niezadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych. Ponadto ci, którzy znają osobiście kogoś należącego do mniejszości narodowych lub etnicznych bądź sami do nich należą, wyraźnie rzadziej niż pozostali wyrażają pogląd, że osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne. Jednocześnie znajomość takich osób pozostaje bez większego wpływu na przekonanie o konieczności asymilacji kulturowej Polaków mieszkających na stałe poza granicami naszego kraju. Warto podkreślić, że podobną zależność wykazaliśmy dziesięć lat temu.

Tabela 5

Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami:	Badani nieznający osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych (N=679)			Badani znający kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N=323)		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach					
– osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne	51	42	7	43	52	5
– Polacy mieszkający na stałe w innych krajach niż Polska powinni jak najszybciej przyjąć kulturę i język tych krajów jako własne	34	55	10	37	56	7

Zapytaliśmy także badanych, czy zgadzają się ze stwierdzeniem, że dobrze jest, kiedy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości. W tej sprawie zdania są podzielone, choć przeważa pogląd, że dobrze jest, gdy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości (52% wobec 42%). O tym, że lepiej jest żyć w kraju bardziej jednolitym kulturowo, częściej niż pozostali przekonani są badani z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym, osoby najstarsze i najmłodsze, mieszkańcy wsi, respondenci o prawicowych poglądach politycznych, a także ankietowani nieznający osobiście osób należących do mniejszości kulturowych lub etnicznych.

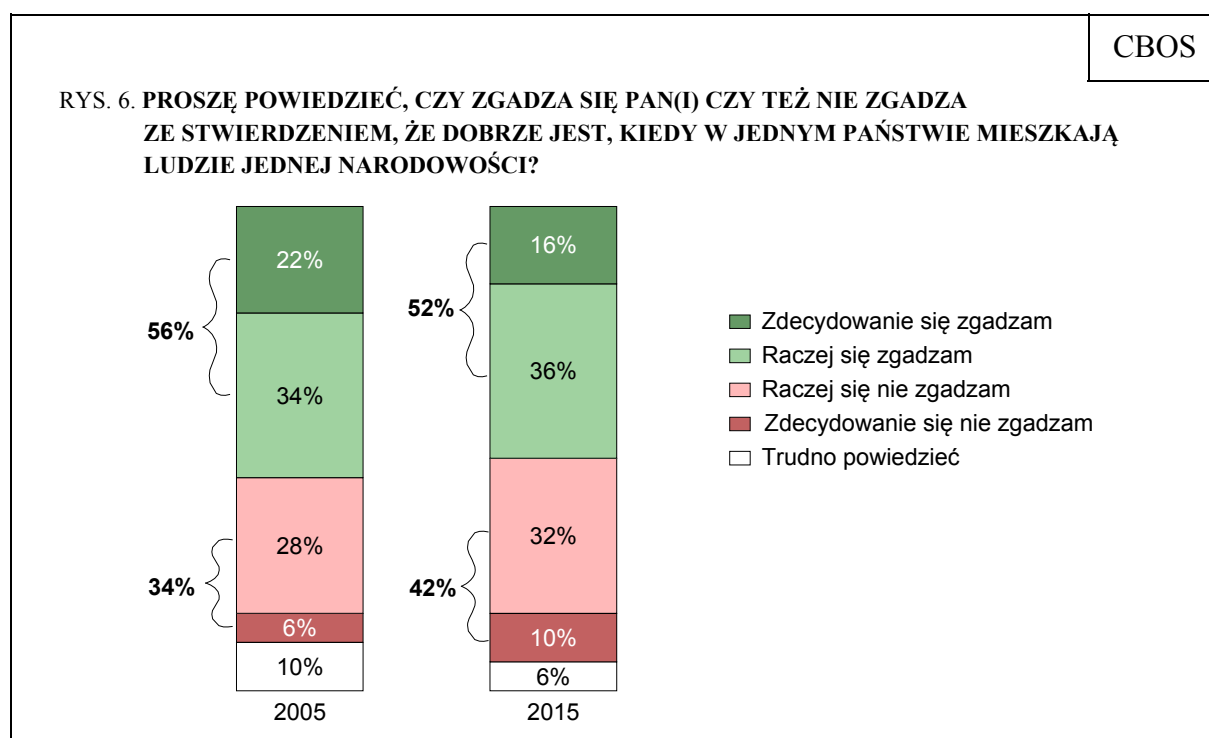

Tabela 6

Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem:	Badani nieznający osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych (N=679)			Osoby znające kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N=316)		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powie- dzieć	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powie- dzieć
	w procentach					
– dobrze jest, kiedy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości	57	37	6	44	51	5

Warto podkreślić, że w ciągu ostatnich dziesięciu lat opinie na ten temat uległy pewnym zmianom. W tym czasie wzrosła akceptacja różnorodności kulturowej – nieznacznie ubyło ankietowanych uważających, że dobrze jest, gdy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości (o 4 punkty procentowe), jednocześnie dosyć wyraźnie zwiększył się odsetek respondentów niezgadzających się z tym poglądem (o 8 punktów).

Zapytaliśmy również ankietowanych o najbliższe otoczenie – czy dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi, których kultura i tradycja różnią się od polskiej. W tej sprawie opinie są także podzielone, niemniej jednak wyraźnie przeważa pogląd, że dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi o odmiennej kulturze (50% wobec 31%). Większą otwartość na sąsiadów różniących się od nas deklarują badani znajdujący się w lepszej sytuacji materialnej, o lewicowych poglądach politycznych, a uwzględniając kryterium wieku – ankietowani mający od 35 do 44 lat. Można również zauważyć, że badani znający osoby należące do mniejszości narodowych lub etnicznych bądź sami zaliczający się do nich częściej są przeświadczeni, że dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi o odmiennej tradycji i kulturze.

W porównaniu z wynikami sprzed dziesięciu lat Polacy nieco rzadziej wyrażają przekonanie, że dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi, których kultura i tradycja różnią się od naszej (spadek o 3 punkty procentowe), częściej natomiast są przeciwnego zdania (wzrost o 5 punktów).

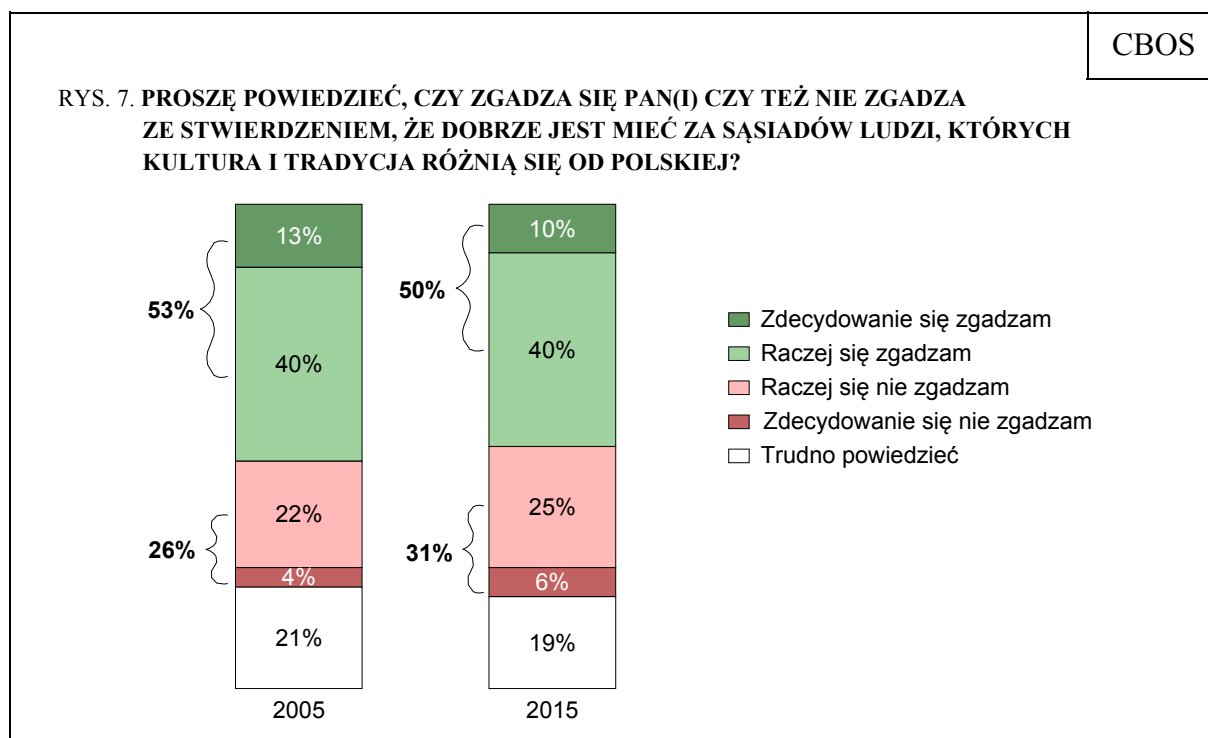

Tabela 7

Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem:	Badani nieznający osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych (N=679)			Osoby znające kogoś należącego do mniejszości lub same do nich należące (N=316)		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach					
– dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi, których kultura i tradycja różnią się od polskiej	48	32	20	56	28	16

Analizując odpowiedzi respondentów na dwa powyższe pytania można zauważyć w nich pewną niespójność – z jednej strony większość jest zdania, że dobrze jest, gdy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości, z drugiej zaś przeważa przekonanie, że dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi, których kultura i tradycja różnią się od polskiej. Tę pozorną sprzeczność można tłumaczyć innym podejściem do osób o innej kulturze, gdy mowa jest o całym kraju, innym zaś – gdy mowa jest o najbliższym otoczeniu, konkretnych ludziach. Znaczna część badanych otwartych na sąsiedztwo osób o innej kulturze i narodowości (44%) uważa, że dobrze jest, gdy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości.

Tak jak przed dziesięcioma laty, najważniejszym kryterium decydującym o polskości jest – zdaniem ankietowanych – autoidentyfikacja, poczucie, że jest się Polakiem, a w drugiej kolejności polskie obywatelstwo. Mówiąc o mniejszościach narodowych i etnicznych Polacy najczęściej mają na myśli Romów, Ukraińców, Niemców oraz Żydów. Istnienie tych mniejszości jest najsilniej zakorzenione w świadomości społecznej.

Większość badanych uważa, że mniejszości narodowe i etniczne powinny mieć prawo do kultywowania swojego języka – jego nauki w szkołach, uczenia się w swoim języku. W kwestii otrzymywania pomocy finansowej od państwa na podtrzymywanie własnej kultury i tradycji, a także możliwości porozumiewania się w swoim języku w urzędach lokalnych zdania są podzielone. Sprawy dotyczące sfery publicznej budzą natomiast nieco większy opór społeczny. Większość ankietowanych, podobnie jak przed dziesięcioma laty, sprzeciwia się umieszczeniu dwujęzycznych tablic z nazwami miejscowości oraz zwolnieniu z wymogu przekroczenia 5-procentowego progu wyborczego w wyborach do Sejmu.

Opracowała

Małgorzata OMYŁA-RUDZKA

Tabela 1

		Czy zna Pan(i) osoby należące do mniejszości narodowych lub etnicznych albo sam(a) jest taką osobą?		Liczba osób
		Znam	Nie znam	
		%	%	
Ogółem		32	68	1002
Płeć	Mężczyźni	36	64	485
	Kobiety	28	72	517
Wiek	18-24 lata	34	66	113
	25-34	40	60	200
	35-44	34	66	177
	45-54	25	75	159
	55-64	34	66	177
	65 lat i więcej	25	75	176
Miejsce zamieszkania	Wieś	22	78	398
	Miasto do 19 999	30	70	147
	20 000 - 99 999	45	55	185
	100 000 - 499 999	40	60	162
	500 000 i więcej mieszk.	40	60	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	22	78	203
	Zasadnicze zawodowe	26	74	247
	Średnie	34	66	309
	Wyższe	44	56	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	50	50	128
	Średni personel, technicy	37	63	38
	Pracownicy adm.-biurowi	38	62	69
	Pracownicy usług	31	69	74
	Robotnicy wykwalifikowani	19	81	98
	Robotnicy niewykwalifik.	50	50	45
	Rolnicy	17	83	54
	Pracujący na własny rach.	39	61	49
	Bezrobotni	38	62	66
	Emeryci	24	76	192
	Renciści	29	71	53
	Uczniowie i studenci	34	66	70
	Gospodynie domowe i inni	24	76	67
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	28	72	165
	Od 650 do 999 zł	26	74	120
	Od 1000 do 1399 zł	32	68	165
	Od 1400 zł do 1999 zł	43	57	145
	2000 zł i więcej	40	60	154
Ocena własnych war. mater.	Złe	32	68	111
	Średnie	30	70	437
	Dobre	35	65	454
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	32	68	59
	Raz w tygodniu	30	70	424
	1-2 razy w miesiącu	30	70	167
	Kilka razy w roku	38	62	214
	W ogóle nie uczestniczy	35	65	125
Poglądy polityczne	Lewica	39	61	142
	Centrum	30	70	328
	Prawica	38	62	323
	Trudno powiedzieć	21	79	209

Tabela 2

		Co, Pana(i) zdaniem, jest konieczne, aby uznać kogoś za Polaka?								Liczba osób
		Aby on sam czuł się Polakiem	Aby był obywatelem polskim	Aby mówił po polsku	Aby był polskiego pochodzenia - przynajmniej jedno z jego rodziców było Polakiem/ Polką	Aby mieszkał na stałe w Polsce	Aby był katolikiem	Coś innego	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		59	40	20	29	24	7	1	2	1010
Płeć	Mężczyźni	61	43	19	33	21	4	1	2	489
	Kobiety	58	38	21	26	27	10	2	2	521
Wiek	18-24 lata	56	30	20	46	27	5	1		113
	25-34	68	41	24	29	21	4	0	1	200
	35-44	65	45	23	24	26	3	1	1	177
	45-54	59	44	17	30	18	6	1	4	159
	55-64	57	36	15	30	30	9	3	2	178
	65 lat i więcej	49	42	19	23	24	14	2	4	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	58	39	21	29	24	10	1	3	402
	Miasto do 19 999	52	50	17	29	26	9	0	1	149
	20 000 - 99 999	57	37	21	27	24	7	3	2	187
	100 000 - 499 999	63	38	16	33	25	2	2	2	161
	500 000 i więcej mieszk.	76	41	24	26	18	2	1	1	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	47	40	19	27	24	17		5	209
	Zasadnicze zawodowe	57	46	19	25	24	8	3	1	246
	Średnie	61	38	20	34	25	4	1	1	311
	Wyższe	72	38	22	28	22	2	1	2	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	78	35	21	26	19	1	1	2	128
	Średni personel, technicy	70	37	24	36	19	1	1	2	38
	Pracownicy adm.-biurowi	60	40	28	31	29	4	1		69
	Pracownicy usług	59	48	15	30	34	3	2		74
	Robotnicy wykwalifikowani	62	51	16	31	21	1	1	4	98
	Robotnicy niewykwalifik.	57	51	17	20	17	5	2		45
	Rolnicy	60	34	30	38	17	6			54
	Pracujący na własny rach.	71	33	21	26	20	7	1	2	49
	Bezrobotni	49	44	23	24	21	12		6	67
	Emeryci	50	39	18	24	27	13	2	4	199
	Renciści	42	39	22	31	21	14	2	3	53
	Uczniowie i studenci	58	26	18	50	30	5	2		70
	Gospodynie domowe i inni	61	48	18	22	26	15			67
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	55	42	21	27	26	12		2	165
	Od 650 do 999 zł	59	42	24	31	19	6	2	2	121
	Od 1000 do 1399 zł	51	38	20	32	32	9	2	1	166
	Od 1400 zł do 1999 zł	63	45	11	39	22	8	1	1	145
	2000 zł i więcej	73	33	23	28	21	2	2	1	155
Ocena własnych war. mater.	Złe	51	38	19	27	23	12	2	3	115
	Średnie	59	39	21	29	25	8	1	2	440
	Dobre	62	42	19	30	23	5	2	2	455
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	51	41	14	20	34	18		3	59
	Raz w tygodniu	61	41	18	28	23	11	1	1	427
	1-2 razy w miesiącu	56	42	23	29	30	3	1	0	167
	Kilka razy w roku	62	43	20	33	18	1	2	3	215
	W ogóle nie uczestniczy	59	35	27	25	24	5	2	3	128
Poglądy polityczne	Lewica	60	40	21	26	23	7	3	2	143
	Centrum	62	47	23	28	24	5	1	1	329
	Prawica	60	41	15	35	26	10	1	0	326
	Trudno powiedzieć	54	30	22	25	22	7	1	7	212

Tabela 3

		Czy jest możliwe, że ktoś czuje się związany jednocześnie z dwoma krajami - ma dwie ojczyzny?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		74	22	4	1010
Płeć	Mężczyźni	72	23	5	489
	Kobiety	75	21	4	521
Wiek	18-24 lata	80	19	1	113
	25-34	85	12	3	200
	35-44	79	18	3	177
	45-54	68	29	3	159
	55-64	70	24	6	178
	65 lat i więcej	62	28	10	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	68	25	6	402
	Miasto do 19 999	78	22	0	149
	20 000 - 99 999	76	17	7	187
	100 000 - 499 999	77	22	2	161
	500 000 i więcej mieszk.	83	15	2	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	61	29	10	209
	Zasadnicze zawodowe	69	27	4	246
	Średnie	74	23	4	311
	Wyższe	90	9	1	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	91	9		128
	Średni personel, technicy	76	20	5	38
	Pracownicy adm.-biurowi	87	12	2	69
	Pracownicy usług	84	14	2	74
	Robotnicy wykwalifikowani	70	23	6	98
	Robotnicy niewykwalifik.	64	30	6	45
	Rolnicy	74	17	10	54
	Pracujący na własny rach.	71	26	3	49
	Bezrobotni	57	38	5	67
	Emeryci	65	27	8	199
	Renciści	58	34	8	53
	Uczniowie i studenci	85	14	1	70
	Gospodynie domowe i inni	78	22		67
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	69	27	5	165
	Od 650 do 999 zł	69	25	7	121
	Od 1000 do 1399 zł	72	26	2	166
	Od 1400 zł do 1999 zł	74	21	5	145
	2000 zł i więcej	84	15	2	155
Ocena własnych war. mater.	Złe	65	31	4	115
	Średnie	72	22	5	440
	Dobre	78	19	4	455
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	50	36	14	59
	Raz w tygodniu	73	23	4	427
	1-2 razy w miesiącu	77	21	1	167
	Kilka razy w roku	83	12	5	215
	W ogóle nie uczestniczy	74	22	5	128
Poglądy polityczne	Lewica	76	20	4	143
	Centrum	78	20	3	329
	Prawica	75	22	4	326
	Trudno powiedzieć	66	25	9	212

Tabela 4

		Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: Osoby mieszkające na stałe w Polsce, które nie są Polakami, powinny jak najszybciej przyjąć polską kulturę i język jako własne			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		49	45	6	1011
Płeć	Mężczyźni	50	45	6	490
	Kobiety	48	45	7	521
Wiek	18-24 lata	52	45	4	113
	25-34	41	55	5	200
	35-44	41	55	4	177
	45-54	45	47	8	159
	55-64	57	37	6	179
	65 lat i więcej	59	31	11	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	54	38	7	402
	Miasto do 19 999	51	46	3	149
	20 000 - 99 999	39	52	9	187
	100 000 - 499 999	51	44	5	162
	500 000 i więcej mieszk.	37	58	5	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	59	31	10	209
	Zasadnicze zawodowe	57	36	7	247
	Średnie	47	48	5	311
	Wyższe	34	62	4	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	28	69	3	128
	Średni personel, technicy	36	53	11	38
	Pracownicy adm.-biurowi	28	70	2	69
	Pracownicy usług	45	48	7	74
	Robotnicy wykwalifikowani	53	37	10	98
	Robotnicy niewykwalifik.	39	58	3	45
	Rolnicy	59	34	6	54
	Pracujący na własny rach.	50	47	3	49
	Bezrobotni	61	34	5	67
	Emeryci	62	28	10	199
	Renciści	57	36	7	53
	Uczniowie i studenci	55	43	2	70
	Gospodynie domowe i inni	47	50	4	67
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	56	41	4	165
	Od 650 do 999 zł	52	44	4	121
	Od 1000 do 1399 zł	58	36	7	166
	Od 1400 zł do 1999 zł	52	43	5	145
	2000 zł i więcej	37	59	4	155
Ocena własnych war. mater.	Złe	63	31	6	115
	Średnie	49	45	6	440
	Dobre	45	49	6	456
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	60	29	12	60
	Raz w tygodniu	54	42	4	427
	1-2 razy w miesiącu	47	47	6	167
	Kilka razy w roku	38	55	7	215
	W ogóle nie uczestniczy	45	46	9	128
Poglądy polityczne	Lewica	51	45	4	143
	Centrum	46	49	5	329
	Prawica	50	45	4	326
	Trudno powiedzieć	50	38	13	213

Tabela 5

		Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: Polacy mieszkający na stałe w innych krajach niż Polska powinni jak najszybciej przyjąć kulturę i język tych krajów jako własne			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		35	55	10	1011
Płeć	Mężczyźni	37	55	8	490
	Kobiety	34	56	10	521
Wiek	18-24 lata	39	57	4	113
	25-34	33	60	7	200
	35-44	33	61	6	177
	45-54	27	60	13	159
	55-64	40	53	7	179
	65 lat i więcej	42	42	16	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	34	54	12	402
	Miasto do 19 999	36	59	5	149
	20 000 - 99 999	39	51	10	187
	100 000 - 499 999	37	55	8	162
	500 000 i więcej mieszk.	31	64	5	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	39	45	16	209
	Zasadnicze zawodowe	40	50	10	247
	Średnie	35	60	5	311
	Wyższe	29	63	8	243
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	22	71	7	128
	Średni personel, technicy	32	62	6	38
	Pracownicy adm.-biurowi	34	57	9	69
	Pracownicy usług	37	61	2	74
	Robotnicy wykwalifikowani	35	54	11	98
	Robotnicy niewykwalifik.	31	62	7	45
	Rolnicy	36	48	16	54
	Pracujący na własny rach.	30	61	9	49
	Bezrobotni	41	55	4	67
	Emeryci	42	44	13	199
	Renciści	43	44	13	53
	Uczniowie i studenci	41	55	4	70
	Gospodynie domowe i inni	32	58	11	67
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	38	55	7	165
	Od 650 do 999 zł	33	55	12	121
	Od 1000 do 1399 zł	46	48	6	166
	Od 1400 zł do 1999 zł	44	49	7	145
	2000 zł i więcej	28	65	8	155
Ocena własnych war. mater.	Złe	49	41	10	115
	Średnie	35	54	11	440
	Dobre	32	60	8	456
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	43	40	17	60
	Raz w tygodniu	34	58	8	427
	1-2 razy w miesiącu	37	54	10	167
	Kilka razy w roku	31	59	10	215
	W ogóle nie uczestniczy	40	53	7	128
Poglądy polityczne	Lewica	38	55	7	143
	Centrum	37	57	7	329
	Prawica	37	59	5	326
	Trudno powiedzieć	30	49	21	213

Tabela 6

		Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: Dobrze jest, kiedy w jednym państwie mieszkają ludzie jednej narodowości			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		52	42	6	1008
Płeć	Mężczyźni	56	40	4	489
	Kobiety	50	43	8	519
Wiek	18-24 lata	64	35	1	111
	25-34	48	47	5	200
	35-44	42	53	5	177
	45-54	45	44	11	159
	55-64	58	37	5	179
	65 lat i więcej	61	31	7	182
Miejsce zamieszkania	Wieś	58	35	8	402
	Miasto do 19 999	51	44	6	149
	20 000 - 99 999	49	46	5	185
	100 000 - 499 999	52	45	3	162
	500 000 i więcej mieszk.	44	52	4	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	69	26	5	207
	Zasadnicze zawodowe	53	37	9	247
	Średnie	49	45	5	311
	Wyższe	42	55	3	242
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	35	62	4	128
	Średni personel, technicy	41	48	11	38
	Pracownicy adm.-biurowi	46	52	2	69
	Pracownicy usług	33	56	10	74
	Robotnicy wykwalifikowani	63	31	6	98
	Robotnicy niewykwalifik.	56	40	4	45
	Rolnicy	62	30	8	54
	Pracujący na własny rach.	40	56	4	49
	Bezrobotni	60	32	7	67
	Emeryci	64	30	7	198
	Renciści	58	33	9	53
	Uczniowie i studenci	65	34	2	68
	Gospodynie domowe i inni	47	49	4	67
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	57	35	8	163
	Od 650 do 999 zł	59	35	6	121
	Od 1000 do 1399 zł	62	33	5	166
	Od 1400 zł do 1999 zł	51	45	4	145
	2000 zł i więcej	40	58	3	155
Ocena własnych war. mater.	Złe	55	35	11	114
	Średnie	58	36	6	438
	Dobre	47	49	4	456
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	65	26	9	60
	Raz w tygodniu	58	37	5	427
	1-2 razy w miesiącu	50	43	7	165
	Kilka razy w roku	44	50	7	215
	W ogóle nie uczestniczy	43	52	4	128
Poglądy polityczne	Lewica	46	50	4	143
	Centrum	51	42	7	329
	Prawica	57	40	3	324
	Trudno powiedzieć	52	37	10	212

Tabela 7

		Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem: Dobrze jest mieć za sąsiadów ludzi, których kultura i tradycja różnią się od polskiej			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		50	31	19	1010
Płeć	Mężczyźni	50	34	16	489
	Kobiety	51	27	21	521
Wiek	18-24 lata	52	35	13	113
	25-34	52	28	20	200
	35-44	56	27	17	177
	45-54	49	31	20	159
	55-64	49	32	19	179
	65 lat i więcej	45	32	23	182
Miejsce zamieszkania	Wieś	50	33	18	402
	Miasto do 19 999	50	36	14	149
	20 000 - 99 999	54	25	22	187
	100 000 - 499 999	47	29	24	162
	500 000 i więcej mieszk.	54	28	17	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	48	33	19	209
	Zasadnicze zawodowe	49	35	16	247
	Średnie	52	30	18	311
	Wyższe	52	26	22	242
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	59	22	19	128
	Średni personel, technicy	49	36	16	38
	Pracownicy adm.-biurowi	41	31	28	69
	Pracownicy usług	64	19	18	74
	Robotnicy wykwalifikowani	41	40	19	98
	Robotnicy niewykwalifik.	48	34	19	45
	Rolnicy	50	31	19	54
	Pracujący na własny rach.	54	34	11	49
	Bezrobotni	49	39	12	67
	Emeryci	48	31	21	198
	Renciści	53	30	18	53
	Uczniowie i studenci	50	39	11	70
	Gospodynie domowe i inni	51	22	27	67
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	49	38	13	165
	Od 650 do 999 zł	42	38	20	121
	Od 1000 do 1399 zł	50	36	15	166
	Od 1400 zł do 1999 zł	56	24	19	145
	2000 zł i więcej	59	24	17	155
Ocena własnych war. mater.	Złe	47	31	22	114
	Średnie	46	34	21	440
	Dobre	56	28	16	456
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	45	33	23	60
	Raz w tygodniu	50	33	17	427
	1-2 razy w miesiącu	48	33	19	167
	Kilka razy w roku	49	30	22	215
	W ogóle nie uczestniczy	64	15	21	128
Poglądy polityczne	Lewica	67	21	12	143
	Centrum	48	32	20	329
	Prawica	50	34	16	326
	Trudno powiedzieć	44	30	26	212